

Realitatea Economică

publicație lunară de analize și prognoze, nr.7

În această ediție citiți despre:

- *Economia la cheremul politicii: spectacolul electoral a început!*
- *Lecții economice din 2008 și provocări pentru 2009*
- *Reducerea ratei de bază a BNM pentru principalele operațiuni de politică monetară pe termen scurt nu contribuie la ieftinirea creditelor*
- *Comerțul extern în „brațele” crizei*
- *Misterul inflației*
- *Impactul crizei economice globale asupra creșterii economice în Moldova*

Expert-Grup
Ianuarie 2009

"Realitatea Economica" este publicație lunară de analiză și prognoză economică realizată de Centrul Analitic Independent "EXPERT-GRUP". Scopul publicației este de a informa cititorii despre principalele evoluții, riscuri și oportunități în economia Moldovei. „Realitatea Economică” se distribuie gratis tuturor doritorilor.

Această publicație apare cu suportul acordat de Open Society Institut (Budapesta) și Black Sea Trust

La această ediție au contribuit:

Valeriu Prohnițchi (coordonator)

Alex Oprunenco

Ana Popa

Adrian Lupușor

Victor Prohnițchi, design și promovare

EXPERT-GRUP este centru analitic independent specializat în cercetare și consultanță de politici sociale și economice. EXPERT-GRUP nu are afilieri politice și scopuri comerciale și își stabilește independent strategia sa instituțională. Misiunea centrului este de a contribui plenar la dezvoltarea economică, politică și socială și la avansarea competitivității internaționale a Republicii Moldova.

Date de contact: Adresa poștală: MD-2012, Republica Moldova, Chișinău, str. Columna, 133, oficiul 1
Telefon: ++373 22 921776, ++373 22 930014; Fax: ++373 22 211599
Email: info@expert-grup.org Web: www.expert-grup.org

Economia la cheremul politiciii: spectacolul electoral a început!

Odată cu începerea campaniei electorale, guvernul face tot mai des uz de instrumentele economice pentru a influența comportamentul alegătorilor...

... cum ar fi, promisiuni de dublare a salariilor pentru profesori.

Dar această majorare nu va fi financiar durabilă, inclusiv din cauza că va genera pretenții similare din partea altor salariați bugetari.

Campania electorală a început cu mult înainte ca Comisia Electorală Centrală să anunțe startul oficial. Liderii de partide și oficialii publici au început să se îmbulzească încă din toamna anului 2008 la microfoane și camere de luat vederi pentru a seduce publicul cu promisiuni economice și sociale. Acum însă marea bătălie se dă pentru cumpărarea voturilor celor indeciși, care, conform sondajelor sociologice, reprezintă circa 40% din populația cu drept de vot. Evident, partidul aflat la guvernare deține instrumente de comunicare, administrative și bugetare suficiente pentru a-și însuși angro o bună parte din voturile indecișilor. Pentru aceasta, guvernarea nu ignoră nici posibilitatea de manipulare economică a comportamentului electoral.

De exemplu, este un lucru bine știut că în multe localități rurale, învățătorii pot să influențeze semnificativ rezultatul electoral. Dar majoritatea învățătorilor își exercită nobila lor profesie în condițiile unei sărăcii umilitoare, din această cauză ei sunt foarte sensibili la tot ce înseamnă modificarea salariului. Strategia electorală a partidului comunistilor acordă o atenție deosebită „hipnotizării salariale” a profesorilor. După câteva majorări dozate din anii precedenți, în ianuarie curent Guvernul a anunțat, la inițiativa Președintelui, dublarea salariului mediu al profesorilor până la sfârșitul anului 2009. (În septembrie 2008 Guvernul nu accepta nici majorarea cu 35% pe care o cereau sindicatele din ramură). Promisiunea dublării salariilor este făcută pentru ca învățătorii, majoritatea cărora nu votează cu partidul comunistilor, să-și reconsidere opțiunile de vot.

În nici un caz nu protestăm contra majorării salariilor profesorilor. Din contra, în 2008, când profesorii cereau majorarea salariilor, noi chiar am susținut cauza lor (vedeți spre exemplu, <http://www.expert-grup.org/docs/re/re-5.pdf>). Dar actualul context economic, marcat de criza globală, și puternicul iz electoral al promisiunii scot prea tare în evidență riscurile legate de dublarea într-un singur an a salariilor. Iar riscul major este că în a doua jumătate a anului 2009 constrângerile bugetare ar putea face imposibilă îndeplinirea promisiunii electorale fără a afecta stabilitatea bugetară. Mai mult decât atât, dublarea salariilor profesorilor va declanșa imediat pretenții de majorare a salariilor din partea altor categorii de bugetari.

Evident, consecințele acestei politici generoase vor fi suportate de partidul sau coaliția care va forma viitorul guvern, indiferent de culoarea sau nuanța sa politică. Și deoarece viitorul este relativ îndepărtat, iar alegerile sunt aproape, guvernul va sacrifica probabil careva din obiectivele de stabilitate macroeconomică pe termen lung.

Reducerea prețurilor la produsele alimentare de bază este un alt ingredient din salata electorală a partidului aflat la guvernare

Tot din strategia comunistă de comunicare electorală face parte și proaspăta inițiativa de reducere, din 1 februarie, cu 20% a prețurilor la unele tipuri de pâine. Pentru a discuta această problemă, la Președinție a fost convocată o ședință pe problemele de securitatea alimentară. Argumentul pseudo-științific utilizat pentru a consolida indicația politică de scădere a prețurilor este că „nivelul redus al inflației permite să se conteze pe micșorarea costurilor produselor alimentare de bază”. Însă, în primul rând, „nivel redus al inflației”, nu înseamnă totuși o scădere a costurilor de producție. În al doilea rând, este clar că reducerea prețurilor va fi făcută cu mâna „Franzeluței”, va fi acoperită din resurse din bugetul de stat, iar în pierdere vor fi brutăriile private (cu alte cuvinte, inițiativa este și anti-competitivă). De reducerea prețului la pâine are nevoie un cerc relativ restrâns de cetățeni săraci sau vulnerabili, fiind vorba în special de pensionarii urbani. Protecția lor socială poate fi realizată prin intermediul unor scheme mult mai bine ținute și mai eficiente decât prin reducerea universală a prețului. Dar probabil că pentru PCRM, care vrea să mai amețească o dată publicul votant, aceste „mici detalii” nu contează.

În ultimele luni în presa pro-guvernamentală s-au multiplicat și interviurile triumfaliste acordate de primele persoane din stat în privința „ameliorării esențiale a condițiilor de trai în ultimii opt ani și atingerii unor rezultate impresionante în toate sectoarele economiei naționale”. Oare cum pot fi moldovenii atât de miopi să nu observe „ameliorările”, încercând disperat, în această perioadă a „rezultatelor impresionante”, să emigreze pentru a munci peste hotare?

Lecții economice din 2008 și provocări pentru 2009

Criza gazului care a marcat începutul anului 2009 trebuie privită într-un context mai larg ...

O serie de evenimente simptomatice mai mult sau mai puțin recente merită atenție analitică suplimentară. Evident, criza energetică provocată de sistarea livrării de către Rusia și tranzitării de către Ucraina a gazului natural către consumatorii europeni este cea mai importantă evoluție economică la acest început de an. Dar criza gazului trebuie privită într-un context mai larg, lucru care permite identificarea mai multor provocări economice majore pentru Guvernul moldovenesc în anul 2009.

... mai ales că istoria ne învață că nici o înțelegere dintre Rusia și Ucraina nu trebuie privită ca una definitivă.

„Războiul gazului” dintre Rusia și Ucraina a produs daune economice imediate pentru toate țările consumatoare din Europa Centrală și de Est. Unele dintre aceste țări (Bulgaria, Slovacia) au inițiat deja acțiuni juridice contra companiei ruse „Gazprom” în vederea obținerii recompenselor. Moldova nu a făcut asemenea solicitări și, probabil, nu va îndrăzni nici un fel de pretenții, judecând după echilibristica demonstrată de Chișinău în relațiile cu Moscova și Kievul nemijlocit în toiul crizei și după modul misterios în care guvernul moldovenesc a făcut rost de gaz pentru asigurarea consumului minimal. „Războiul gazului” a ținut trei săptămâni în suspans toată Europa, de la 1 ianuarie când au fost reduse livrările către Ucraina și până la 19 ianuarie când au fost reluate livrările. Am consacrat acestei crize o analiză mai detaliată, accesibilă la <http://www.expert-grup.org/?p=210&lang=ro>. Însă o altă concluzie este că niciodată o înțelegere la care au ajuns Rusia și Ucraina nu trebuie

Pe termen lung, Moldova ar putea să-și asigure securitatea energetică dacă reușește să se interconecteze și în revers cu rețeaua de gaze din România

Criza gazului a generat în Moldova idei de investiții în resurse regenerabile, dar rentabilitatea economică a acestora este mică în epoca unor resurse tradiționale tot mai ieftine.

privită ca una finală sau ireversibilă. Odată cu escaladarea conflictului dintre președintele ucrainean Victor Iușcenko și premierul ucrainean Iulia Timoșenko în apropierea alegerilor prezidențiale, acordurile de livrare a gazelor și de tranzit semnate între companiile „Gazprom” și „Naftogaz” ar putea fi atacate de președintele ucrainean în instanțele ucrainene de judecată și ar putea fi anulate. Astfel, în 2009 s-ar putea să mai fim o dată martorii (victimele?) unui nou episod din tragicomedia „războiul gazelor”. Deși conflictul are probabilitatea cea mai mare de reparație primăvara, pentru guvernul moldovenesc și pentru CET-uri ar fi înțelept să suplinească rezervele de păcură, iar pentru operatorii RED-urilor - să se asigure că rețelele electrice ar suporta o dublare a solicitărilor de energie.

Pe lângă daunele imediate, „războiul gazelor” a oferit consumatorilor europeni și o lecție dură. Aparent, această lecție a fost luată mult mai în serios decât cea din 2006. În particular, UE a anunțat accelerarea finanțării proiectului „Nabucco” și interconectarea magistrelor naționale într-o rețea pan-europeană, pentru asigurarea unui nivel minimal de securitate energetică. Finalizarea proiectelor date va lua câțiva ani, iar pentru „Nabucco” încă mai trebuie să fie găsite și suficiente rezerve de gaze în Asia Mijlocie. Dar guvernele europene sunt evident foarte determinate. Moldova, dacă reușește să-și asigure interconectarea în revers cu sistemul român de transportare a gazului natural, are șanse să beneficieze din ambele proiecte. Însă pentru aceasta este necesar un alt tip de relații cu România decât cele din ultimii 3 ani.

În prezent se observă o activizare fără precedent din partea actorilor guvernamentali și privați pentru dezvoltarea surselor de energie alternativă în Moldova. Ministerul Ecologiei și Resurselor Naturale declară că intenționează să contribuie la atragerea investitorilor în facilități pentru substituirea combustibililor tradiționali. Oficialii Ministerului Economiei și Comerțului intenționează să participe la fondarea Agenției Internaționale pentru Energie Regenerabilă, iar la Guvern și Președinție au loc întâlniri la care se discută tehnologii energetice noi. Toate acestea însă nu răspund la întrebarea „de unde vor veni investițiile?”. Conform unor estimări, în 2008 fluxul global de investiții străine directe a scăzut cu 20% și perspectivele pentru 2009 sunt foarte sumbre. Este greșit de mizat prea mult și pe asistența externă, inclusiv pe proiectele investiționale de infrastructură. Principalii donatori bilaterali ai Moldovei nu sunt tocmai în cea mai bună formă economică. Mai mult decât atât, din cauza că prețul la combustibilul tradițional a scăzut la nivele foarte mici (prețul unui baril de petrol oscilează în jurul de 40 USD), proiectele investiționale în dezvoltarea resurselor energetice alternative devin mai puțin atractive. Concluzia este banal de simplă, demult cunoscută la nivel folcloric: „sania trebuie pregătită vara” (adică în perioada când petrolul era scump).

După ce în 2008 agricultura și-a revenit în forță după recesiunea catastrofală din 2007, nu mai trebuie așteptată o creștere economică spectaculoasă în 2009...

... din care cauză, bugetul de stat pentru 2009 trebuie de revizuit deoarece se bazează pe prezumții prea optimiste.

Turbulențele economice probabil vor forța autoritatea monetară să accepte o flotare 100% liberă a leului, pentru a nu irosi rezervele valutare și a nu șubrezi competitivitatea exportatorilor ...

După toate probabilitățile, în 2009 nu vom vedea resurse bugetare alocate pentru dezvoltarea energiei alternative. S-ar putea să nu le vedem nici în 2010, deoarece majoritatea analiștilor sunt de părerea că abia începând cu 2010 economia globală va începe să-și revină din criză. Iar Moldova nu poate să scape mai devreme de influențele crizei economice, chiar dacă pe termen scurt țara noastră a suferit mai puțin decât altele în regiune. În acest context, creșterea economică de 7,5% din ianuarie-septembrie 2008 este încurajatoare, dar o analiză mai detaliată identifică și multe riscuri. Or, cea mai importantă din sursele acestei creșteri este „de o singură folosință”. După recesiunea aproape catastrofală a sectorului agricol de -32% în trimestrul III 2007, în trimestrul III 2008 sectorul a revenit cu o creștere de +37%. Efectul acestei creșteri se va propaga și în statistica creșterii PIB-ului anual, rata de creștere economică în 2008 rămânând probabil între 8,0-9,0%. Dar repetarea unei asemenea performanțe în 2009 este imposibilă. Industria deja este în criză și suntem sceptici în privința reluării creșterii sale în viitoarele 6-9 luni. Sectorul serviciilor deocamdată a fost mai puțin afectat, dar și acesta ar putea să intre în criză odată cu scăderea remitențelor.

De aceea, bugetul de stat pentru 2009 va trebui revizuit dacă datele statistice pentru primele luni sau primul trimestru al anului curent confirmă că prognozele macroeconomice pe care a fost clădit bugetul de stat au fost prea optimiste. În particular, guvernul mizează pe o creștere a PIB cu 6%, a producției industriale cu 7,5%, iar a importurilor cu 24%. Ținând cont de ultimele evoluții economice la scară regională (scăderea economică a Uniunii Europene, practic intrarea în recesiune a Rusiei, incertitudinile politice și economice în Ucraina), noi credem că aceste prognoze sunt prea optimiste. Probabil că singurul parametru macroeconomic cu șanse mari de realizare în 2009 este rata inflației.

În contextul scăderii volumului de remitențe, o provocare majoră pentru guvern și Banca Națională va fi menținerea cursului de schimb al leului în limite controlabile. Or, în documentul de politică monetară pentru 2009 Banca și-a rezervat dreptul de a „efectua intervenții valutare în scopul de a atenua fluctuațiile excesive ale cursului oficial și pentru a completa rezervele valutare internaționale”. Deoarece așteptăm o scădere a influxurilor valutare de la emigranți, exportatori, investitori și donatorii internaționali, noi credem că primul obiectiv (atenuarea fluctuațiilor) va prevala în fața celui de-al doilea (completarea rezervelor). Zidul de protecție pe care Banca l-a ridicat în 2007-2008 sub forma unor active oficiale de rezervă este destul de rezistent (valoarea acestor active reprezenta 1,672 miliarde USD la 31 decembrie 2008). Dar după cum arată experiența negativă recentă a băncii centrale ruse, rezervele oficiale se pot evapora foarte ușor. Într-adevăr, la 16 ianuarie 2009 valoarea activelor oficiale de rezervă ale BNM erau de 1,584 miliarde USD, adică circa 87 milioane USD s-au topit în numai două săptămâni. Nu excludem că asupra Băncii Naționale se vor face presiuni politice și mai mari decât în prezent pentru a „proteja leul”, în special până la alegerile parlamentare.

În 2009 guvernul va trebui să cultive relații de încredere cu companiile transnistrene, pentru ca acestea să nu fugă din câmpul constituțional în care parțial au fost readuse.

Totuși provocarea majoră este menținerea activității investiționale, iar pentru aceasta trebuie să aplice rețeta bine cunoscută: reducerea costurilor de afaceri în Moldova.

Deși băncile centrale din regiune majorează ratele, BNM a realizat recent o mișcare inversă, readucând rata REPO la nivelul din 2006.

Variațiile puternice, într-o parte sau în alta, a cursului de schimb valutar au implicații psihologice deosebite asupra publicului moldovenesc. Dar după alegeri, dilema careva va sta în fața Băncii Naționale va fi foarte acută: ori inflația, ori cursul. Ținând cont de obiectivul strategic de trecere la țintirea directă a inflației, cel mai probabil Banca va opta pentru trimiterea leului în „plutire liberă” în a doua jumătate a anului curent. Dacă nu va face acest lucru, competitivitatea exporturilor moldovenești pe piețele regionale va fi erodată din cauza deprecierei tuturor valutelor naționale în țările din regiune.

Anul 2009 va mai aduce o provocare majoră pentru Guvernul moldovenesc, legată de continuarea procesului de integrare economică a agenților economici din Transnistria în sistemul legal moldovenesc. Până la acest moment, nucleul economiei regionale deja este „ancorat” în registrele oficiale moldovenești, iar o bună parte din comerțul extern al regiunii trece prin sistemul vamal moldovenesc (practic 80% din exporturi, dar mai puțin de 10% din importuri). Acestea sunt premise bune care pot fi valorificate pentru găsirea unei soluții politice pentru conflict, însă timpul lucrează contra Republicii Moldova. În primul rând trebuie de ținut cont de faptul că agenții economici transnistreni sunt sfâșiați între două centre de putere politică și aceasta un poate dura mult timp. Fragilitatea încrederii pe care au acordat-o companiile transnistrene autorităților moldovene este demonstrată de faptul că 2/3 din întreprinderile transnistrene luate la evidență de Camera Înregistrărilor de Stat a Moldovei figurează ca „înregistrați provizoriu”.

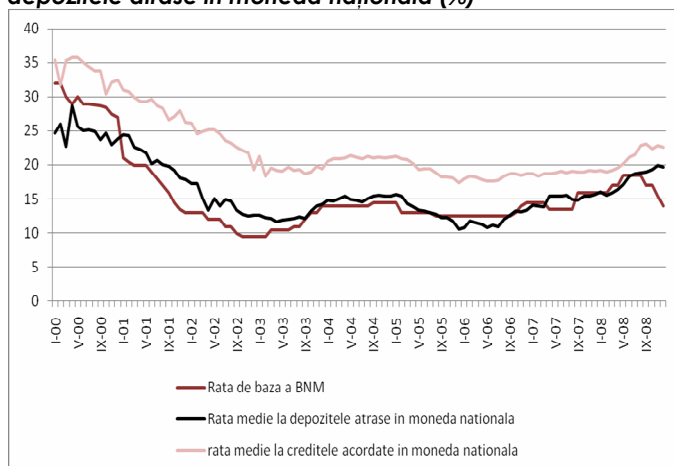
Prioritatea priorităților, pentru a asigura ireversibilitatea procesului de creștere economică în Moldova, este încurajarea procesului investițional. Pentru a demonstra că este o „insulă de stabilitate” și pentru a atrage investiții mari în 2009 guvernul moldovenesc chiar trebuie să întreprindă reforme instituționale cu totul ieșite din comun ca amploare și dedicare, dar nu și ca scopuri. Este vorba de aceeași reducere a corupției, simplificare a birocrăției și scădere a costurilor de administrare a businessului, anularea barierelor interne în calea comerțului internațional, precum și dialogul mai eficient cu comunitatea investitorilor internaționali. Acestea sunt ingredientele de bază ale mixtului de politici care i-ar permite Moldovei să iasă din criza globală cel puțin într-o formă decentă, dacă nu mai puternică și mai atractivă pentru lumea din jur.

Reducerea ratei de bază a BNM: când se vor ieftini creditele?

Mulțumită de realizările din anul precedent, BNM a început noul an prin o nouă reducere a ratei de bază la principalele operațiuni de politică monetară pe termen scurt. Astfel, după ce în al doilea semestru al anului 2008 rata de bază a BNM a fost redusă în trei runde, la 15 ianuarie aceasta a fost stabilită la nivelul din 2006 de 12,5%. În timp ce țările vecine fie au majorat, fie au păstrat constantă rata dobânzii de politică monetară de la apariția primelor simptome ale crizei economice și financiare globale, autoritățile moldovenești au avut posibilitatea de

reducere a acestuia de la un nivel care era unul din cele mai înalte din regiune.

Grafic 1. Evoluția ratelor dobânzii la creditele acordate și depozitele atrase în monedă națională (%)

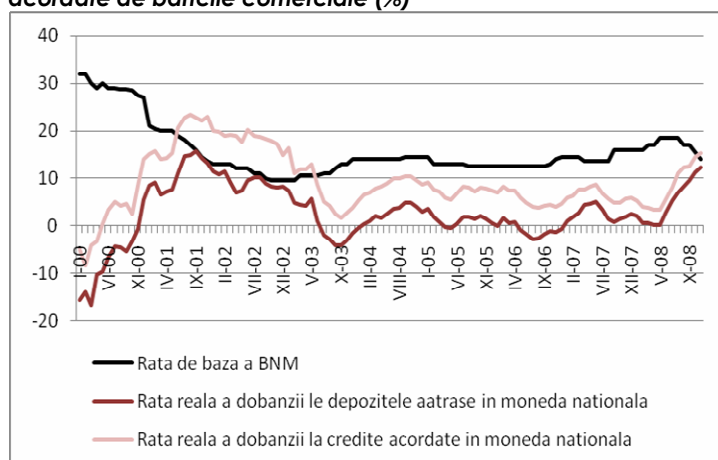
Sursa: BNM

În combinație cu alte instrumente de politică monetară ale BNM, reducerea ratei de bază este orientată spre ieftinirea creditelor și creșterea investițiilor în economie. Totuși, evoluțiile din semestrul II al anului 2008 arată că instrumentele politicii monetare nu au avut efectul așteptat, iar rata dobânzii la băncile comerciale s-a majorat în continuare (Grafic 1). Din anul 2000 este pentru prima dată când rata dobânzii la creditele acordate de băncile comerciale a întârziat să scadă după o reducere atât de semnificativă a ratei de bază.

La momentul actual, în pofida reducerii ratei de bază, rata reală a dobânzii rămâne la cel mai înalt nivel din 2003 (Grafic 2). Corelația dintre rata de bază a BNM și rata reală a dobânzii la băncile comerciale este slabă,

evoluțiile recente având influență minoră asupra costului creditului.

Grafic 2. Rata reală a dobânzii la depozitele atrase și creditele acordate de băncile comerciale (%)

Sursa: BNM și calculele autorilor

Astfel, deși politica monetară din anul precedent a contribuit la reducerea presiunilor inflaționiste și menținerea inflației la nivelul de 7,3%, din cauza canalelor de propagare ale semnalelor monetare sunt mult mai slabe în Republica Moldova comparativ cu statele dezvoltate, și efectele politicii întârzie mult. Ultimele date privind sistemul bancar confirmă creșterea volumului de credite acordate economiei în decembrie 2008, susținută de restituirea sistemului bancar a lichidităților ca urmare a micșorării normei rezervelor obligatorii pentru mijloacele atrase și a politicii agresive a băncilor comerciale care au majorat ratele de dobândă pentru atragerea depozitelor. Volumul acestora a crescut în decembrie cu 37% față de luna precedentă și cu 59,8% față de decembrie anul 2007. Deși creșterea volumului depozitelor atrase în decembrie este o tendință sezonieră, acesta este semnificativă pe fundalul creșterii lente

din toamna acestui an. Totuși, este deocamdată hazardat să facem careva prognoze în privința evoluției sistemului bancar în anul 2009.

Comerțul extern în „brațele” crizei.

Evoluția exporturilor și importurilor spune în mod clar: criza a venit și în Moldova...

Efectele crizei economice globale sunt tot mai simțite în comerțul extern al Republicii Moldova. Astfel, dacă în luna octombrie scăderea exporturilor și importurilor, încă putea fi privită ca un artefact statistic sau explicată de unii factori de conjunctură (formula folosită de unii oficiali – scăderea generală a prețurilor la

... propulsând deficitul comercial la înălțimi amețitoare.

Recesiunea exporturilor este explicată de recesiunea economică a întregii regiuni, cele mai afectate fiind sectorul textilelor și metalelor...

... dar probabil vor sucomba și exporturile de băuturi și produse alimentare.

carburanți), atunci în luna noiembrie situația a devenit pe cât posibil de clară: năluca crizei a sosit și în Moldova.

Așadar, conform datelor statistice oficiale atât exporturile, cât și importurile au scăzut în comparație lunară, cu 17,7% și 8,5%, respectiv. Mai mult decât atât, dacă importurile din noiembrie 2008 au crescut totuși față de aceeași lună a 2007, exporturile au scăzut și în comparație anuală cu 16,8%. Toate acestea au rezultat într-un deficit comercial de peste 3 miliarde de dolari, adică cu 46,2% mai mult decât un an în urmă.

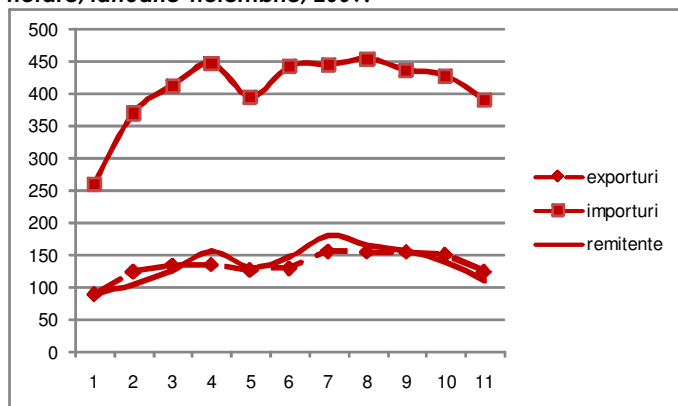
Scăderea considerabilă a exporturilor se explică în primul rând de aplatizarea creșterii economice, sau chiar recesiunea tehnică, în țările partenere, care rezultă și în comprimarea cererii pentru exporturile moldovenești. Sectoarele legate puternic de industriile europene dau semne de decelerare a creșterii și ele, lucru cel mai lesne observat în cazul sectorul textilelor, întreprinderile căruia lucrează deseori „în lohn”. Exporturile de textile, deși în continuare semnificative, scad începând cu septembrie 2009. Puternic afectate vor fi și exporturile de metale (cu toate că majoritatea acestora provine din Transnistria și nu sunt reflectate în datele BNS privind comerț exterior) din cauza comprimării dramatice a cererii și prăbușirii consecutive a prețurilor pentru acestea. O atenție sporită trebuie acordată și exporturilor de „mașini și aparate” care au crescut robust în ultimii ani. Unul din investitorii principali în acest sector în Moldova, compania germană „Draexlmaier”, și-a oprit temporar 5 uzine din România, un lucru care ar putea să pară destul de alarmant. Din altă perspectivă, în comparație cu proaspeții membri ai UE, Republica Moldova posedă avantajul costurilor de muncă mai reduse și ar putea chiar beneficia din „cost-cuttingul” pe care-l efectuează companiile mari din Europa, prin atragerea unora dintre aceste investiții.

Destul de afectate vor fi și exporturile tradiționale, precum vinul și produsele alimentare. Datele statistice iarăși arată o oarecare comprimare a exporturilor în expresie lunară, dar și semnalele care vin din partea companiilor exportatoare (îndeosebi, în sectorul vinicol) sunt destul de îngrijorătoare. Livrările pe piața kazahă (unde criza economică a început mai devreme) au scăzut semnificativ, alte piețe estice importante ar putea urma. Mai mult decât atât, în Ucraina, unele companiile moldovenești s-au ciocnit deja cu arierate în achitarea din partea importatorilor, iar comenzile au început să scadă dramatic¹.

Plus la toate acestea, „rezistența” leului va reduce puțin din competitivitatea exporturilor moldovenești pe piețele regionale. Valutele principalelor parteneri comerciali au trecut prin deprecieri sau devaluări dramatice (cum e cazul Ucrainei), în timp ce leul moldovenesc rămâne în continuare practic neclintit în raportul cu valutele internaționale principale.

¹ Logos Press, 12.12.2008.

Grafic 3. Trendurile comerțului extern și transferurilor de peste hotare, ianuarie-noiembrie, 2009.

Sursă: BNS, BNM.

Scăderea consumului intern ar putea face ca multe companii să renunțe la planurile investiționale...

... iar pentru a atenua suferințele companiilor, guvernul ar trebui în primul rând să anihileze toate barierele instituționale interne în calea comerțului internațional.

Cât privește importurile, factorii definitorii sunt veniturile remise de către emigranții moldoveni și necesitățile de echipament și materie primă a companiilor străine și locale ce activează în Moldova. Există semne că ambii factori sunt negativ influențați de criza economică.

Astfel, remitențele trec prin evoluții destul de impropii: scăderea influxului de transferuri patru luni consecutiv. Această scădere este suficient de importantă și nu poate fi explicată doar de reducerea euro în raport cu dolarul. Totodată, trendurile influxului de remitențe și volumului de importuri au tendința de a evolua „măna-n mână” (cu toate că, consumul, în mod evident, este mai puțin flexibil și putem observa anumite lag-uri între transferuri și

importuri). Din graficul 3 vedem că reducerea importurilor a fost mult mai moderată decât cea a influxului de transferuri. Probabil acest lucru poate fi explicat de faptul că în ajun de sărbători se anticipa un consum relativ robust și, respectiv, importurile au scăzut doar moderat. Dacă această ipoteză este veridică, atunci în 2009 ne putem aștepta la o reducere mai pronunțată a importurilor.

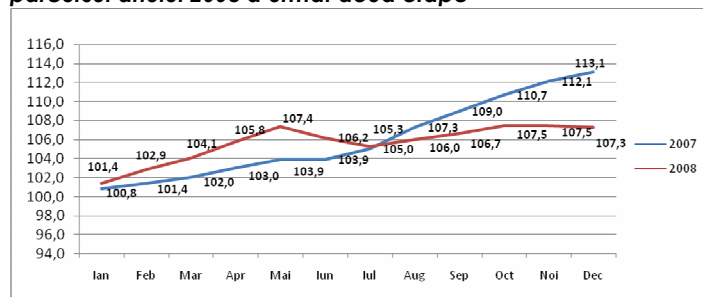
Totodată, scăderea consumului intern și extern va determina companiile din Moldova să-și revizuiască planurile investiționale și posibil să se renunțe la ele (despre aceasta vorbește și creșterea industrială anemică din sfârșitul 2008). O asemenea evoluție va contribui și ea la reducerea importurilor de echipament în țară.

Înrăutățirea perspectivelor în domeniul comerțului extern pune autoritățile într-o situație destul de dificilă: atât importurile (în primul rând, din cauza veniturilor în buget), cât și exporturile (datorită locurilor de muncă și influxului de valută, etc.) sunt egal de importante pentru economie. În același timp, autoritățile moldovene au „puține” pârghii în fața crizei economice globale, iar resursele limitate nu permit injectarea fondurilor în vederea învigorării consumului intern. Totodată, guvernul dispune de „instrumente” administrative importante, care deseori servesc mai mult ca obstacole în fața comerțului: este vorba de diferite impedimente administrative, precum proceduri complicate și costisitoare, și de multe ori arbitrar, în operațiuni export-import; procedura complicată de restituirea TVA; corupția în vamă; etc. Curățarea sectorului de aceste vicii ar fi o soluție, dacă nu suficientă, totuși necesară pentru atenuarea efectelor crizei globale asupra comerțului extern din Moldova.

Misterul inflației

Marea surpriză a anului 2008 sunt datele finale privind rata inflației, care în decembrie 2008 a constituit 7,3% față de luna decembrie 2007. După ce în primele 5 luni rata lunară a inflației a variat între 1,4-1,5%, puțini anticipau un nivel atât de mic al inflației până la finele acestui an. Cu toate că o asemenea evoluție a prețurilor pare a fi învăluită de mister, explicația acesteia poate fi găsită ușor în realitatea economică.

Grafic 4. Evoluția indicelui prețurilor de consum (IPC) pe parcursul anului 2008 a urmat două etape

Sursa: BNS

Creșterea puternică a prețurilor în ianuarie-mai 2008 a fost cauzată de seceta din 2007 și scumpirea produselor petroliere la scară globală...

Prima etapă în evoluția inflației din 2008 s-a caracterizat prin dezlănțuirea tendințelor inflaționiste și a durat pe parcursul primelor cinci luni. În mai rata inflației pentru 12 luni era aproape 17%. Republica Moldova a fost supusă atât șocurilor exogene, generate de scumpirea produselor alimentare și a carburanților pe piețele externe, cât și șocului endogen, provocat de seceta din 2007. Cauzele ieșirii de sub control a prețurilor în această perioadă au fost următoarele:

Scumpirea produselor alimentare, din care cauză perioada respectivă mai poate fi

denumită și perioada „agflației”. În ianuarie-mai IPC pentru aceste produse a fost aproape în jumătate mai mare față de nivelul mediu al inflației (25% și, respectiv, 17% în comparație cu mai 2007)². O creștere atât de puternică a prețurilor la produsele alimentare nu a mai fost înregistrată tocmai din 1994, fapt ce denotă situația extrem de dificilă a sectorului agroalimentar din acea perioadă. Criza alimentară mondială, caracterizată prin insuficiența ofertei în raport cu cererea a dus la creșterea prețurilor, astfel încât inflația produselor alimentare a avut o puternică componentă importată. Un factor endogen al agflației a fost seceta catastrofală din 2007, producția agricolă sucombând cu 23% față de anul 2006. Este de remarcat faptul că tendința scumpirii produselor alimentare a început încă din vara anului 2007 și a continuat până în vara 2008.

Scumpirea accelerată a produselor petroliere, evoluțiile la bursele internaționale, precum și înrăutățirea așteptărilor inflaționiste au generat presiuni majore asupra IPC în prima jumătate a anului 2008. În timp ce cotațiile la bursele internaționale băteau record după record, prețurile interne la benzină și motorină au crescut în primul semestru cu circa 10% și, respectiv, 30%. Aceasta, la rândul său, a contribuit la majorarea prețurilor pentru transportul de pasageri, care deja în prima jumătate de an se scumpise cu 20,8% față de decembrie 2007.

Escaladarea indicelui prețurilor producției industriale (IPPI), care reflectă creșterea costurilor și a consumului intermediar în economie, a fost un alt factor care a dus la creșterea generalizată a prețurilor. La rândul său, IPPI constituie un factor important al creșterii prețurilor de consum, deoarece costurile evident că influențează în mod direct prețul de piață. IPPI creează presiuni latente asupra prețurilor de consum, însă acestea nu se reflectă imediat, ci peste 3-7 luni în dependență de stocuri. Din această cauză, creșterea vertiginoasă a IPPI pe parcursul anului 2007 (+28,4% la sfârșitul anului 2007 față de decembrie 2006) nu a putut să nu se răsfângă în mod corespunzător asupra creșterii ratei inflației din 2008.

² Biroul Național de Statistică

... după care s-au inflația a bătut în retragere, atât datorită condițiilor climaterice mult mai bune din 2008, cât și ieftinirii produselor petroliere.

Dar un rol foarte important l-a jucat și politica monetară restrictivă a BNM ...

... conjugată cu fortificarea leului moldovenesc ...

... și cu reglementări guvernamentale directe

A doua etapă în evoluția inflației a început în iunie 2008 și a fost marcată de „îmblânzirea” presiunilor inflaționiste și de consolidarea controlului BNM și a Guvernului asupra evoluției prețurilor. Mai mult decât atât, în decembrie 2008, prețurile au scăzut, aceasta fiind prima deflație în istoria Republicii Moldova înregistrată în luna decembrie, pentru care tradițional este specifică creșterea puternică a prețurilor. Misterul scăderii prețurilor din a doua jumătate a anului poate fi dezvăluit analizând următoarele:

Condițiile climaterice favorabile din 2008 au permis relansarea sectorului agroalimentar și majorarea producției agricole începând cu al doilea semestru. Astfel, în ianuarie-septembrie valoarea adăugată brută creată în sectorul agricol a crescut cu 25,2% față de aceeași perioadă a anului precedent. Aceasta a favorizat reducerea substanțială a prețurilor la legume (-25,8%) și la fructe (-9,9%) în comparație cu anul 2007.

Ieftinirea produselor petroliere, evoluție care a combătut toate prognozele anterioare. În a doua jumătate a anului 2008 barilul de petrol la bursele internaționale a început să se ieftinească, fapt ce a condiționat reducerea constantă a prețurilor la carburanți pe piața internă. În a doua jumătate de an benzina s-a ieftinit cu circa 40%, iar motorina – cu 30%, ceea ce finalmente s-a reflectat în indicii prețurilor de consum, dar și în indicii prețurilor producției industriale.

Politica monetară a BNM a fost un factor esențial pentru moderarea inflației. Alertată de creșterea rapidă a ratei inflației în prima jumătate de an, Banca Națională a întreprins măsuri consecvente în vederea realizării obiectivului său major de menținere a stabilității prețurilor. A fost utilizat un spectru larg de instrumente de politică pentru a restrânge masa monetară. În martie-septembrie au avut loc majorări treptate ale ratei de bază de la 16% la 18,5% și a normei rezervelor obligatorii de la 15% la 22%. Asemenea măsuri restrictive au moderat presiunile inflaționiste în economie, fapt reflectat de statistica privind agregatul monetar M0 (bani în circulație). Dacă în 2007 soldul banilor în circulație a crescut cu circa 41%, atunci în 2008 – cu circa 20%, ceea ce este o încetinire considerabilă a ritmului de creștere³.

Aprecierea monedei naționale a fost o altă cauză a reducerii ritmurilor de creștere a prețurilor. Leul moldovenesc s-a apreciat cu circa 8% față de dolarul SUA pe parcursul anului 2008. O asemenea apreciere a amortizat efectele inflației de import, oferind importatorilor o sursă în plus de finanțare. Prin urmare, aprecierea monedei naționale a diminuat considerabil presiunile inflaționiste din economie.

Intervențiile anti-inflaționiste ale Guvernului s-au manifestat în special prin reglementarea prețurilor pentru unele produse de importanță majoră pentru consumul final. Un exemplu elocvent a fost plafonarea prețurilor la zahăr și la alte produse. Asemenea intervenții au temperat presiunile inflaționiste ce vizau în primul rând produsele alimentare.

³ Banca Națională a Moldovei

Impactul crizei economice mondiale asupra creșterii economice a Republicii Moldova în 2009

Din păcate, nici Moldova nu are soluții miraculoase pentru a se proteja de criza economică și financiară globală...

Actuala criză economică mondială a condiționat apariția unui șir de fenomene exogene care au impact iminent asupra evoluției economiei moldovenești afectând, în măsuri diferite, toate componentele sistem economic moldovenesc. Acestea sunt: recesiunea economică din țările UE și CSI (Federația Rusă, Ucraina), respectiv reducerea cererii externe pentru exporturile moldovenești, creșterea ratei șomajului, reducerea ratei de ocupare, precum și înăsprirea politicilor imigraționiste în aceste state afectând cetățenii moldoveni aflați la muncă peste hotare și respectiv veniturile remise de aceștia. Accentuarea acestor fenomene pe parcursul anului 2009 va condiționa impactul tot mai pronunțat al crizei economice mondiale asupra întregii economii a Republicii Moldova.

... ecourile căreia se vor auzi în 2009 și după.

Repercusiunile negative ale crizei economice mondiale, indiscutabil, vor afecta creșterea economică a Republicii Moldova în anul 2009 și, probabil, și în 2010. Astfel, anticipăm ca criză să afecteze substanțial ambele componente din structura formării Produsului Intern Brut (PIB): valoarea adăugată brută și impozitele nete pe produs și import.

... industria practic deja este la nivelul zero ...

În structura formării produsului intern brut valoarea adăugată brută se află în relație direct proporțională cu volumul producției și invers proporțională cu consumul intermediar în economie. Prin urmare, o eventuală reducere a volumului producției pe parcursul anului 2009 va afecta negativ creșterea economică. Primele simptome au fost deja semnalate de evoluția volumului producției industriale, care a încheiat anul 2008 practic la zero. O analiză mai detaliată a indicilor valorii producției denotă corelația dintre această stagnare și activitatea de export a produselor respective care, la rândul său, a fost direct afectată de criza economică mondială prin reducerea cererii externe pentru produsele autohtone. Astfel, în 2008 s-a înregistrat o reducere a volumului producției industriale pentru produsele care formează categoria principalelor exporturi moldovenești: fabricarea produselor textile (-8,8%), fabricarea de articole de îmbrăcăminte; prelucrarea și vopsirea blănurilor (-14,9%), prelucrarea și conservarea fructelor și legumelor (-0,6%), fabricarea apei minerale și băuturilor răcoritoare (-16,6%), fabricarea produselor de tutun (-15,8%)⁴.

... iar serviciile ar putea să urmeze ...

Adițional, creșterea economică în anul 2009 va mai fi afectată negativ de evoluția volumului de servicii. Lovitura principală va veni din partea sectorului de construcții și transporturi, care spre sfârșitul anului 2008 deja au început să prezinte semnale de recesiune: în ianuarie-septembrie 2008 activitatea organizațiilor de construcții realizată în antrepriză a marcat o scădere cu -8,8% față de perioada similară a anului precedent, iar în ianuarie-noiembrie 2008 volumul mărfurilor transportate practic a stagnat în raport cu aceeași perioadă din 2007 înregistrând o reducere de 0,1%.

⁴ Biroul Național de Statistică

Creșterea economică poate fi erodată și de scumpirea consumurilor intermediare și creșterea costurilor de producție.

Decelerarea creșterii economice va duce și la scăderea impozitelor pe produs și import...

... fapt ce impune revizuirea cadrului fiscal pe termen mediu.

Încetinirea creșterii valorii adăugate brute va mai fi influențată de creșterea consumului intermediar. Este necesar de remarcat că în primele trei trimestre din 2008 acesta a crescut cu 8,4% față de perioada similară a anului precedent, ceea ce este un ritm superior celui aferent volumului producției și a produsului intern brut în ansamblu. Finalmente, aceasta a cauzat reducerea ponderii valorii adăugate brute din PIB subminând calitatea creșterii economice din această perioadă. Creșterea consumului intermediar este influențată de creșterea indicelui prețurilor producției industriale (IPPI) livrate pe piața internă. În 2008 IPPI a crescut cu 12,8%, fapt ce se va reflecta negativ asupra creșterii valorii adăugate brute. Continuarea acestei tendințe în 2009 va contribui la încetinirea creșterii valorii adăugate brute și la reducerea ponderii acesteia din PIB.

Ce-a de-a doua componentă din PIB care va fi lovită de criza economică mondială formează impozitele nete pe produs și import. Aceasta reflectă, de fapt, nivelul cererii interne și a consumului gospodăriilor casnice care este influențat, la rândul său, de veniturile disponibile ale populației și, mai cu seamă, de volumul veniturilor remise de la moldovenii aflați la muncă peste hotare. Corelația respectivă poate fi observată analizând evoluția transferurilor de peste hotare și a consumului final începând din 2000 de când s-au înregistrat creșteri exponențiale a volumului de venituri remise (de peste 10 ori)⁵, a comerțului cu amănuntul (de circa 4,7 ori)⁶, a importurilor (de circa 4,8 ori)⁷. Prin urmare, ponderea impozitelor nete pe produs și import la formarea produsului intern brut a crescut de la 12% în 2001 până la 16% în 2008 (ianuarie-septembrie).

Reducerea ponderii valorii adăugate brute în favoarea creșterii ponderii impozitelor nete pe produs și import în PIB subminează calitatea creșterii economice, precum și sporește vulnerabilitatea evoluției PIB-ului în urma reducerii consumului intern cauzat de scăderea remitențelor anticipată pentru 2009. Din cauza dificultăților economice din statele UE, Rusia și Ucraina, s-a înrăutățit și situația financiară a emigranților moldoveni plecați la muncă, și în special a celor antrenați în industria de construcții (mai multe detalii vedeți în comentariul „Provocarea majoră a anului 2009: reducerea remitențelor” realizat de EXPERT-GRUP, <http://expert-grup.org/?p=211>).

În condițiile reducerii principalului factor care alimentează cererea internă din economia moldovenească, și anume a veniturilor remise de peste hotare, apare riscul iminent al stagnării ritmului de creștere a PIB-ului pe parcursul anului 2009 până la un ritm de 2-3% până la sfârșitul anului. Ministerul Finanțelor ar trebui să-și revizuiască prognozele privind creșterea economică pentru următorii ani stipulate în CCTM 2009-2011, iar împreună cu Guvernul să întreprindă măsuri consecvente în vederea atingerii obiectivului menționat în CCTM 2009-2011 de sporire a ponderii valorii adăugate brute în PIB.

⁵ De la 152,94 mil. USD în 2000 și până la 1509,91 mil. USD în ianuarie-noiembrie 2008, Balanța de plăți, BNM

⁶ De la 6012,0 mil. lei în 2000 până la 28220,1 mil. lei în 2007, Biroul Național de Statistică

⁷ De la 776,4 mil. USD în 2000 până la 3689,5 mil. USD în 2007, Biroul Național de Statistică